

Examen VWO 2017

tijdvak 2
dinsdag 20 juni
9.00 - 12.00 uur

Latijn

tevens oud programma Latijn

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen en een vertaalopdracht.
Voor dit examen zijn maximaal 76 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (tekstelementen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één tekstelement wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één tekstelement, dan wordt alleen het eerste tekstelement in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1

- 1p 1 Deze tekst begint niet meteen met de lotgevallen van Romulus en Remus. Citeer het eerste Latijnse woord van de zin waarin het verhaal over de lotgevallen van Romulus en Remus begint.

Regel 1 **Lupercal**

Lupercal is ook de naam van een grot in Rome waarin de wolvin Romulus en Remus gezoogd zou hebben. Archeologen menen dit **Lupercal** gevonden te hebben onder het paleis van Augustus.

- 1p 2 Leg uit wat Augustus heeft willen aangeven met de bouw van zijn paleis boven op deze grot. Baseer je antwoord op de achtergronden van de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Regel 3-4 **ibi** t/m **instituisse**

Deze woorden worden door F.H. van Katwijk-Knapp als volgt vertaald: "Daar moet de Arcadiër Euander, die heel lang geleden die plaats in bezit had, de uit Arcadië afkomstige jaarlijkse plechtigheid hebben ingesteld."

- 1p 3 Citeer het Latijnse woord uit de regels 1-4 (**iam** t/m **instituisse**) waarop de vertaling 'moet' is gebaseerd.

Regel 7-8 **latrones Remum cepisse**

- 2p 4 a. Beschrijf in eigen woorden welke reden de **latrones** zelf aanvoeren voor deze actie. Baseer je antwoord op de regels 6-10 (**Huic** t/m **agere**).
b. Citeer het Latijnse tekstelement uit de regels 6-10 (**Huic** t/m **agere**) dat volgens Livius de werkelijke reden voor deze actie aanduidt.

Regel 6-9 **Huic** t/m **accusantes**

In deze zin komt een asyndeton voor.

- 1p 5 Citeer de twee opeenvolgende Latijnse woorden waartussen sprake is van een asyndeton.

Regel 11-12 **iam** t/m **educari**

- 2p 6 a. Beschrijf in eigen woorden welke twee aanwijzingen Faustulus voor dit vermoeden had. Baseer je antwoord op het vervolg (t/m **aperit** regel 16).

Faustulus wilde slechts in twee gevallen zijn vermoeden bekend maken.

- b. Beschrijf in eigen woorden in welke twee gevallen hij dat wilde doen. Baseer je antwoord op het vervolg (t/m **aperit** regel 16).

Regel 18 **tetigerat animum memoria nepotum**

- 2p 7 Beschrijf in eigen woorden de drie oorzaken hiervan die Livius in het voorafgaande (vanaf **Forte** regel 16) heeft genoemd.

Regel 29 **luvenes**

- 1p 8 Citeer het Latijnse woord uit het vervolg (t/m **efficit** regel 31) dat duidelijk maakt dat Livius met het woord **luvenes** in regel 29 Romulus en Remus bedoelt.

Regel 1-31 **iam** t/m **efficit**

Livius lijkt zijn best te doen om Romulus superieur aan Remus voor te stellen.

- 2p 9 Beschrijf in eigen woorden twee voorbeelden uit de regels 1-31 (**iam** t/m **efficit**) van deze superioriteit.

Regel 38-41 **Quoniam** t/m **capiunt**

In deze regels gebruikt Livius een chiasme.

- 1p 10 Citeer de vier Latijnse woorden die het chiasme vormen.

Regel 38-45 **Quoniam** t/m **trahebant**

De Romeinse dichter Ennius schrijft:

“Remus wijdde zich aan tekens, turend, eenzaam, naar een vogel die op voorspoed duidde; Romulus, de mooie, zocht die op de hoge Aventijn, al turend naar wat hoog daar vloog; hun twist betrof de stadsnaam: Roma? Remora? Voor allen gold als zorg wie heerser zou zijn.”

- 2p 11 a. Beschrijf in eigen woorden op welk punt de versie die Livius beschrijft in de regels 38-45 (**Quoniam** t/m **trahebant**), inhoudelijk verschilt van de versie van Ennius. Ga in je antwoord in op beide teksten.
b. Citeer het Latijnse tekstelement uit de regels 38-45 (**Quoniam** t/m **trahebant**) dat inhoudelijk vergelijkbaar is met ‘wie heerser zou zijn’.

Regel 42-49 **Priori** t/m **interfectum**

- 2p 12 a. Beschrijf in eigen woorden op grond waarvan de aanhangers van Romulus hem tot winnaar uitriepen.
b. Beschrijf in eigen woorden op grond waarvan de aanhangers van Remus hem tot winnaar uitriepen.

Regel 38-49 **Quoniam** t/m **interfectum**

Livius geeft in deze regels twee versies van de dood van Remus.

- 2p 13 a. Beschrijf deze twee versies in eigen woorden.

Elders in zijn werk geeft Livius ook twee versies van de dood van Romulus.

- b. Beschrijf deze twee versies in eigen woorden. Baseer je antwoord op de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Tekst 2

Regel 2 **id**

- 1p 14 Beschrijf in eigen woorden wat **id** in deze context concreet inhoudt.

Regel 2 **est usus**

Drie persoonsvormen in het vervolg (t/m **marique** regel 11) hebben hetzelfde onderwerp als **est usus**.

- 2p 15 Citeer deze drie Latijnse persoonsvormen.

Op verschillende gebieden zijn de Romeinen beïnvloed door de Etrusken.

- 2p 16 a. Van welk invloedsgebied is sprake in de regels 1-8 (**Intentus** t/m **potuit**)? Beantwoord de vraag in het Nederlands en baseer je antwoord op de achtergronden van de teksten die je voor dit examen hebt gelezen.
- b. Van welk invloedsgebied is sprake in de regels 12-16 (**Haec** t/m **statuit**)? Beantwoord de vraag in het Nederlands en baseer je antwoord op de achtergronden van de teksten die je voor dit examen hebt gelezen.

Livius maakt in deze tekst tweemaal een vergelijking tussen de tijd van de regering van Tarquinius en zijn eigen tijd.

- 2p 17 a. Beschrijf in eigen woorden in welk opzicht Livius in de regels 1-8 (**Intentus** t/m **potuit**) de tijd van de regering van Tarquinius vergelijkt met zijn eigen tijd.
- b. Beschrijf in eigen woorden in welk opzicht Livius in de regels 14-18 (**Itaque** t/m **misit**) de tijd van de regering van Tarquinius vergelijkt met zijn eigen tijd.

Regel 22 **fortuna**

- 1p 18 Citeer het Latijnse woord uit het vervolg (t/m **sua** regel 27) dat inhoudelijk overeenkomt met **fortuna**.

Regel 18-27 **Titus t/m sua**

Over de Romeinse keizer Claudius wordt verteld dat hij zijn ware aard verborgen hield voordat hij keizer werd. De Romeinse geschiedschrijver Suetonius zegt het volgende over hem:

“Toen hij eenmaal keizer was geworden, verklaarde Claudius dat hij zich tijdens het keizerschap van Caligula opzettelijk als zwakzinnig had voorgedaan, omdat hij het er anders nooit levend van af zou hebben gebracht en nooit de functie zou hebben bereikt die hij thans bekleedde.”

‘omdat hij het er anders nooit levend van af zou hebben gebracht’

- 2p 19 a. Beschrijf in eigen woorden de aanleiding voor de vergelijkbare angst van Brutus. Baseer je antwoord op de regels 18-27 (**Titus t/m sua**).

‘de functie die hij thans bekleedde’

- b. Citeer het Latijnse tekstelement uit de regels 18-27 (**Titus t/m sua**) waaruit blijkt dat ook Brutus later een belangrijke rol speelde.

Regel 32-33 **imperium summum Romae**

- 2p 20 Leg uit dat het vanuit historisch oogpunt logisch is dat het antwoord van het orakel afwijkt van de formulering van de vraag in de regels 31-32 (**ad t/m venturum**). Ga in je antwoord in op zowel de formulering van de vraag als de formulering van het antwoord. Baseer je antwoord op de achtergronden van de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Regel 33 **vestrum** en regel 33 **matri**

Uit het vervolg blijkt dat **vestrum** en **matri** verschillend worden geïnterpreteerd.

- 2p 21 a. Leg uit dat **vestrum** op twee verschillende manieren wordt geïnterpreteerd.
b. Leg uit dat **matri** op twee verschillende manieren wordt geïnterpreteerd.

Regel 27-34 **Is t/m tulerit**

- 2p 22 Citeer uit deze regels de twee niet direct opeenvolgende Latijnse woorden waarmee Livius duidelijk maakt dat hij zich bij zijn verhaal baseert op anderen als bron van informatie.

Regel 32-40 **Ex t/m parabatur**

- 1p 23 Leg uit dat er in deze regels een opvallende versnelling in verteltempo plaatsvindt.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Algemeen

Kenmerkend voor de geschiedschrijver Livius is dat hij voor sommige mythologische verhalen een rationele verklaring geeft.

- 1p 24 Beschrijf in eigen woorden de rationele verklaring die Livius geeft over de redding van de pasgeboren Romulus en Remus door een wolvin. Baseer je antwoord op de teksten die je voor dit examen hebt gelezen.

Tekst 3

Bestudeer de inleiding en de aantekeningen bij Tekst 3.

- 38p Vertaal de regels 1 t/m 11 in het Nederlands.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.